

Okno v Grmadi Foto: Marjan Bradeško

Tudi Polhograjska Grmada ima okno

Z Jevcovo Francko na "ekskurzijo"

Že dolgo sva se menili, da jo skupaj mahneva na Grmado. Pozimi sta s sestro namreč odkrili okno v enem njenih skalnatih hrbtov. Šli sta po spodnji stezi in sonce je na nekem mestu nekam čudno svetilo. Povzpeli sta se nad stezo in videli pravo pravcato okno. Sama sem po njenem opisu nekajkrat zaman poskušala najti razjedo, skozi katero bi videla na drugo stran sveta. Zdaj sva se s Francko domenili za "ekskurzijo".

Najprej zgodovina in floristika

Šli sva od znamenite gotske cerkve v Dvoru. Vse polno folklornih pripovedi je o njej. Ena od njih je ta, da so jo Turki zaman iskali, ker je bila zavita v meglo. Ker je bila še do nedavna siva, temna, so jo obšli. V Dvoru je pogosto megla, zato ima ta pripoved nekaj resnice v sebi. Na

travnikih za cerkvijo pa se megla že razblinja, v Srednji vasi se že kaže sonce, Polhov Gradec pa se že koplje v sončnem dnevu. Še bolj znamenita pa je tista pripoved, ki kaže na boj med cerkveno in posvetno oblastjo. Polhograjski grof in škof sta tekmovala, čigava bo cerkev. Dobil jo bo tisti, ki jo bo končal. Vsak je

Besedilo: Milka Bokal

črpal iz svojega zaklada in škofu je prej zmanjkalo kot graščaku, zato je cerkev ostala graščaku. (Vsaka podobnost z današnjimi dogodki ni/je naključna.) Vse te pripovedke prav živo pripoveduje teta pokojnega alpinista Pavleta Kozjeka. Mogoče imajo prav zaradi gosposkega nadiha te cerkve Dvorci rajši tisto malo, ki se imenuje po priljubljenem, vsem poznanem svetniku Miklavžu.

Seveda vse te stvaritve ljudskega duha pozna tudi Francka, a vse kaže, da bo beseda tokrat bolj domačijsko naravnana. Vidmarjev graben je na levi. Včasih po njem dere voda in nosi s seboj veliko peska, Miklavž iz "ta male" cerkvice pa naj bi vas varoval pred povodnjijo. Steza se začinja vzpenjati, nanjo se

sklanja rastlinje. Med njim je zelo opazno tisto, katerega steblo se vije v loku, od njega visijo drobni bobki. Poznam ga, to je Salomonov pečatnik. Zakaj pa Salomonov, me zanima. "Če korenine prerežeš, se pokaže črka S." Kot da ji ne bi verjela, doda: "Tako so nas učili v šoli." Pa še o okolici: "Hrib pred nama je Savinka. Midve pa greva čez Kucelj, pravimo mu pravzaprav Veliki Kucelj. Na zemljevidih pa piše samo Kucelj. Tam doli je pa Mali Kucelj. Zdajle se ne vidi. Bog ve, kaj je prav," pomišlja Francka.

"Prav je tisto, kar govorijo domačini," dodam. V sršči, poležani, še sivkasti travi so se pokazali kupčki rdeče rastlinice. Francka takoj vpraša: "Ali jih poznaš? Ne čaka odgovora, da me ne bi spravila v zadrego: "To so pa jožefice, uradno blago dišeči volčin." Pozneje v knjigah vidim, da ima ta cvetlica tudi ime dišeči volčin. Mar res zamira? "Pa Blagajev volčin, tega poznaš. Pa so še progasti volčini, a jih ni tukaj."

Preseneča me z znanjem botanike. S svojim gimnazijskim znanjem se lahko skrijem pred njo. (Tole o Blagajevem volčinu: Pred dvema letoma smo ga s skupino ljubiteljev narave še našli v očem odmaknjenem rastišču. Lani ga nisem utegnila obiskati, letos pa sem spomladi zaman iskala drobne bele cvetke med podrastjem. Mar res tudi ta zamira?)

Na sončnih roboh steze so se pokazali kapunčki, najprej rdeči, ne daleč stran pa rumeni. Nad njimi so se vile veje šmarne hrušce.

"Menda so plodovi čisto drobčkani, taki so kot borovnice," me spet pouči Francka. "Tu gor me je v košu nesel stric, nagrabil posušene trave, ki je ostala od jeseni po strmali, jo zbasal v koš in nesel dol. Kako sem pa jaz dol prišla, se pa ne spomnim, najbrž ne v košu." Ob poti sva zagledali tudi košeničice; na šibastih steblih so bile rumene, višje gori pa sva našli tudi vijoličaste.

Res je nenavaden ta rastlinski svet. Kakšna raznovrstnost oblik, recimo samo listov in barv. Poleg tega pa občudujem tudi jezik; kolikšna izrazna spretnost tli v njem, da najde izraz za vse to okroglo, podolgovato, šibasto, nazobčano, vijugasto in ne vem še kakšno bogatijo.

Prideva na jaso, ki ji rečejo Na ravni. Ob njenem robu se na sončni strani vije brogovita, cvetove ima podobne bezgovim, vonj pa prav nič. Meni je skoraj nasproten temu,

čemur rečemo, da lepo diši. V še ne veliki travi pa iz zemlje kukajo sivo-vijoličasti murkam podobni cvetovi. Francka pravi, da so to *knaflki*.

Potem geologija

"Tu doli je studenček, pravijo, da presahne, če dolgo časa ni dežja." Ni čudno, saj pravijo, da je v Grmadi vse polno vode. Ko je bila leta 1924 povodenj, je iz vseh lukenj v Grmadi drla voda, Logar na Lovrencu pa je videl zvezde. Pa pri Jelovčniku pravijo, da so vse prespali. Tako pravi ustno ljudsko izročilo.

"Taka je ta Grmada, kot da bi jo eden na Gorenjskem ukradel in sem prinesel," doda svojo nazorno misel, s katero je slikovito opisala svoj hrib, ki ga ima nadvse rada, saj jo spremlja vse življenje. Greva naprej. Steza se sedaj razširi v široko pot, ki pripelje do lovske kočice. Na križpotju izbereva spodnjo stezo. Ob njej skupina žensk nekaj vneto opazuje, ena od njih čepi in prav od blizu nekaj fotografira. Povedo nama, da je pozornosti deležen zelenček, kuščar. Leno se je premikal po goščavi suhих trav in listja, potem pa se začel vzdigovati po šibju.

"Sonči se," pravi Francka. Zanj pravijo, da pod kožo *uigre* (uide) in da ga je treba z žarečimi kleščami izvleči, tako se drži. Všeč mi je ta ljudska medicina; zagotovo je držala kot pribito, če si jo ponudil radovedni in neubogljivi mladeži. Od lovske kočice sem seveda vsa v pričakovanju okna. Za blagim ovinkom srečava skupino poznavalk domače okolice. Nobena ne ve, da je v Grmadi okno. Francka jih povabi s seboj.

"Koliko časa je od tu? Pol ure?"

"Ne, deset minut."

Francka je prepričljiva. Dobiva spremljevalko in skupaj nadaljujemo pohod. Francka nenadoma zastavi korak na dokaj strmo kamnito brezpotje. Lezemo gor, kakih petdeset metrov nad stezo pa se v strmem razjedenem skalovju, ki štrli iz telesa Grmade, pokaže odprtina, okno. Ni veliko in zato je res čisto pravo okno; taka velikost pač pritiče temu stavbnemu elementu. Moja, k naravi težeča žilica je zdaj potešena. Sama ga ne bi našla, skrit je, čeprav sem bila že čisto blizu. Fotografiranje ni bilo ne konca ne kraja. Francka je zadovoljna, jaz pa tudi.

"Bog ve, ali je Pavle (pokojni Pavle Kozjek) lazil skozenj, se sprašujemo. Nikoli ne bomo dobili odgovora."

Na vrhu pa metuljčki

Greva naprej, še na vrh morava. Tam, kjer se pot strmo povzpne v breg, so rasli tudi kosmatinci, velikonočnice. Danes o njih ni ne duha ne sluha, pač pa najdeva skupino dišečega volčina, ki ostane v digitalcu. Poleg okna je tako še nekaj rož za spomin na najino "ekskurzijo". Na stezo segajo veje bora, nekoliko stran pa pika brina. Katere vrste je že?

Jevcova Francka (Francka Kozjek) iz Dvora pri Polhovem Gradcu Foto: Milka Bokal

"Črni bor ima močne dolge iglice, rdeči nekoliko manj. Pravijo, da bor brino uničuje, ne marata rasti skupaj."

Hm, tudi v naravi boj med podobnimi buri sobivanje! Francka doda: "Brina je triletnik, eno leto cveti, drugo ima zelene jagode, tretje pa dozori. Pravijo, da lahko na enem grmu srečaš vse tri stopnje."

In res sva našli na enem grmu zelene jagode, vmes so bile pa tudi že modre. Prvo fazo cvetenja sva pa videli na nekem drugem grmu. Na Grmadi obsediva. Trije metulji se lovijo po zraku, se zberejo v skupino in se spet razletijo. Kaj bi na tako letanje rekla veda o metuljih? Je to svatbeni ples v troje ali znameniti trikotnik, podoben človeškemu, kadar iskra čustev nenadzorovano skače? Rjavčki so bili.

"Zanimivi so plavčki," pravi Francka, "ko razprejo krila, so plavi, ko jih sklenejo, so rjavi."

Vračava se, ko se v Polhograjski dolini pod nama že vlečejo večerne sence. Francka mi je za več dni polepšala misli. ●